

Dersim'in Feryadına Giden Şeyh Abdurrahim ve 1937 Bismil Olayı-1

Aslında bu konuyu olayın yıldönümü olan 17-18 temmuzda yazacaktım fakat Lozan Antlaşması'nın yüzüncü yılı nedeniyle yazdığım yazılar araya girince, konuyu biraz gecikmeli olarak ele almak durumunda kaldım. 17-18 Temmuz 1937'da, çok eski bir yerleşim yeri olan Bismil'in Yukarı Salat köyü yakınlarında, yakın tarihimizi ilgilendiren önemli ve önemli olduğu kadar da trajik bir olay, bir katliam yaşanır. Dersim hareketinin feryadına yetişmek isteyen Şeyh Abdurrahim ve on dört arkadaşı, belirtilen bölgede içeriden gelen bir ihbar üzerine pusuya düşürülmüş ve dava arkadaşlarıyla birlikte buğday tarlasında yakılarak öldürülmüşler. Bu olaya o dönemde tanıklık etmiş yerel kaynaklara da dayanarak yaşandığı tarihi süreç, öncesi-sonrasında Kürdistan'da yaşanan gelişmeler ve olayın oluş şekli bir bütün olarak incelendiğinde, makûs tarihimizin ne kadar acıklı ve karanlık halkalarının olduğu daha açık bir şekilde anlaşılacaktır.

Şeyh Abdurrahim

Bismil olayını, bu grubun lideri konumunda olan Şeyh Said'in küçük kardeşi Şeyh Abdurrahim'i tanıtmakla başlamanın, olayın mahiyeti ve öneminin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Erzurum Hınıs'ta ikamet eden Şeyh Mahmut Feyzi'nin yedi erkek çocuğu vardı: Said, Bahattin, Diyaddin, Necmettin, Mehmed Tahir, Mehmed Mehdi ve Abdurrahim.¹ Abdurrahim Şeyh Mahmut Feyzi'nin küçük oğluydu, "1897'de Hınıs ilçesine bağlı Kolhisar köyünde dünyaya gelmiş ve annesi Anzarlı Şeyh Mehmed'in kızı Asiye hanımdır."² Şeyh Mahmut Feyzi, Palo'dan Hınıs'a göçer ve orada bir köy satın alarak hayvancılık ve ticaretle uğraşmış ve Birinci Dünya Savaşı başlamadan önce orada vefat etmiştir.

Birinci Dünya Savaşı başladığında, peyderpey Erzurum da dahil olmak üzere Serhat bölgesi büyük oranda Rusların denetimine geçmeye başlar. Bölgedeki hükümet yetkilileri özellikle Kars, Erzurum ve Van civarındaki büyük nüfuslu aileleri bölgeden uzaklaştırmak istiyorlar, bu amaç doğrultuda binlerce Kürd aile ve aşiret mensubu bölgeden uzaklaştırılır. Bu ailelerin büyük çoğunluğu Batı illerine sürülür, Şeyh Mahmut'un ailesi de ilişkileri vesilesiyle Kolhisar'dan Diyarbakır'ın Eğil nahiyesine bağlı Piran'a (bugünkü Dicle'ye) giderler ki o zamanlar تنها bir köydü. Savaş bitikten sonra ailenin büyük kısmı Kolhisar'a dönerken, Abdurrahim Piran'dan evlendiği için orada kalır.

Dedesı Şey Ali Paloyî, Kürdistan'ın ileri gelen alimlerinden biriydi, Mevlana Halid-i Kurdî tarafından bölgedeki Nakşibendi tarikatının postnişini olarak tayin edilmişti. Nakşibendi tarikatına bağlı olarak yaşadığı Bismil'in Çılsıtun köyünde bir medrese kurmuştu ve burada ağırlıklı olarak Kürdistan'ın diğer bölgelerindeki medreselerde ders verecek dersiamlar eğitiliyordu. Aile eskiden beri Kürdistan'daki eğitim faaliyetlerini büyük önem veriyordu, Şeyh Said'in kendisi de bu medreselerde yetişmişti ve daha sonra yetiştiği bu medreselerde dersiam olmuştu. Şeyh Said'in küçük biraderi Abdurrahim de, ağabeyinin öğrencisi olarak bu medreselerde yetişmişti, iyi derecede arapça ve Kürdçenin iki lehçesini; Kurmanci ve Dımili'yi (Zazaca'yı) iyi bilirdi.

¹ Ferzende Kaya, *Mezopotamya Sürgünü Abdülmelik Fırat'ın Yaşam Öyküsü*, 4. Baskı, Anka Yayınları, İstanbul, 2003, s. 33

² Feyzi Bilgin (Abdurrahimoğlu), *Yakılan Şeyh*, Ekovizyon Yayıncılık, 2006, r. 231

Abdurrahim Piran'dan evlendiği için Savaş sonrasında da artık orada kalır. Abdurrahim Piran eşrafından Zülfî Ağa'nın kızı Medine Hanım'la evlenmiş. Daha sonra Medine Hanım'dan üçü erkek ve ikisi de kız olan beş çocuğu olur; Zülküf, Mahmud Feyzi, Şahabeddin ve kızları Şefika ile Asiye.³ Şeyh Abdurrahim daha sonraları ikinci bir evlilik daha yapmış ve ikinci eşinin adı da Zuhre Hanım'dır.

Cigerxwin, 1925 hareketinden sonra karşılaştığı Şeyh Abdurrahim'i şöyle tarif ediyor: "Şeyh Abdurrahim, ten rengiyle esmer biriydi, yüzü eskimiş pürüzlü taş rengine benziyordu. Alnının kırışıklıkları insana korku veriyordu, yüzünden ve çehresinde yiğitlik damarları görünüyordu."⁴

1925 Kürd milli hareketi, henüz gerekli hazırlıklar tamamlanmadan, Şeyh Said'in küçük kardeşi Şeyh Abdurrahim'in ikamet ettiği Piran'ı ziyareti esnasında, 8 Şubat'ta 1925'te Diyarbakır merkeze bağlı küçük bir jandarma birliğinin müdahalesi sonucu düşünülen zamandan önce başlamış oldu. Diyarbakır'deki Kürdistan İstiklal Komitesi şube başkanın olan Doktor Fuad ve arkadaşları tarafından olayı kontrol etmek amacıyla bazı girişimlerde bulunulduysa da başarılı olunamadı, artık ok yaydan çıkmıştı. Şeyh Said Efendi artık sadece bir ruhani lider değil, başlayan hareketin siyasi lideri ve bütün Kürt güçlerinin başkomutanıydı artık. Şeyh Said ve beraberindekiler ilk olarak Dara Hênî (Genc'i) ele geçirdiler, Modan aşireti reisi Faki Hasan da kaymakam olarak tayin edildi. Hareket kısa bir süre içerisinde Kuzey Kürdistan'ın geniş bir alanına yayıldı, birçok ilçe ve il yönetimleri Kürdlerin kontrolüne geçti. Hedef toplanan bütün güçlerle Diyarbakır'ı ele geçirmek ve Diyarbakır ele geçirildikten sonra bağımsız bir Kürd devleti ilan edilecekti.⁵

Hareket Piran'da Şeyh Abdurrahim'in ikamet ettiği yerde başladığından dolayı, kendisi baştan son kadar hareketin farklı aşamalarında komutan düzeyinde kuzey cephesinde yer almıştır. "Şeyh Said'in kardeşi Abdurrahim, Maden'i aldı (29 Şubat), Siverek'ten Şeyh Eyüp ve 500 adamının yardımıyla önemli bir kasaba olan Eerxan'ı aldılar ve güneye ilerleyip en önemli hedef olan Diyarbakır'ı kuşatmak istiyorlardı."⁶ Hanili Salih Bey ile birlikte komuta ettikleri Kürd güçleri, 7-8 Mart günü şehir merkezini ele geçirmek için yeni bir hamle girişiminde bulundular ancak başarıya ulaşamadılar. Bu hengamede farklı yollardan içeri girebilen bazı küçük gruplar da istenen başarıyı sağlayamamış. Bu arada Cumhuriyet yönetimi Fransa'yla yapmış olduğu anlaşmayla, kısa bir süre içerisinde trenle Suriye üzerinden bölgeye yeni asker göndererek Diyarbakır şehir merkezi ve çevresindeki tahkimatı güçlendirip saldırıya geçince, bölgedeki Kürt kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalır.

Kürd kuvvetleri ve liderleri, merkezi ve stratejik bir öneme sahip olan Diyarbakır'de hedeflenen amaca ulaşamadığından, denilebilir ki buradaki kırılma, Kürd cephesi içerisinde de bir kırılmanın oluşmasına neden oldu. Diyarbakır cephesinde yaşanan kırılmaya, mühimmat yetersizliği, hareketin askeri ve siyasi lider kadrosu arasında ortaya çıkan anlaşmazlık ve ayrışmalar, aşiret liderleri ve nüfuslu diğer ailelerin verdiği destek sözlerini yerine getirmemesi, gerekli dış desteğin de sağlanamaması eklenince başkaldırı hareketi hedeflenen amaca ulaşamamış. Bundan sora Şeyh Said ve beraberindeki komuta heyetiyle Serhad bölgesine, Cibran aşiretinin yoğun olduğu Muş ve Gimjim (Varto) kazası kırsalına çekilirler.

³ Feyzi Bilgin (Abdurrahimoğlu), *Yakılan Şeyh*, Ekovizyon Yayıncılık, 2006, r. 231

⁴ Cigerxwîn, *Jînenîgarîya Min*, APEC, 1983, r. 177 (Lutfî Baksî arşivinden)

⁵ Ferzende Kaya, *Mezopotamya Sürgünü Abdülmelik Fırat'ın Yaşam Öyküsü*, 4. Baskı, Anka Yayınları, İstanbul, 2003, s. 38

⁶ Martîn Van Bruinessen, *Ağa Şeyh ve Devlet (Kürdistan'ın Sosyal ve Politik Örgütlenmesi)*, Özge Yayınları, r. 357

Burada bölgedeki örgüt liderleri ve aşiret reislerinin iştirakiyle geniş katılımlı bir değerlendirme toplantısı yapılır. 11 Mart'ta Şeyh Ali Rıza ve Şeyh Abdullah kuvvetleri tarafından Gımgım (Varto) denetim altına alınır ancak yaklaşık iki hafta sonra tekrar hükümet güçlerinin kontrolüne geçer. Böylece Doğu ve Batı cephelerinde artarda alınan yenilgiler, hareketin lider kadrosunun önemli bir kısmında başarısızlık ve umutsuzluk havasını oluşturur. Yapılan değerlendirme sonucu, İran'a geçip oradan hareketi sürdürme düşüncesi çoğunluk tarafından desteklenir. Geçiş daha az bir riskle sağlayabilmek için grup iki kısma ayrılır. Bunun için gerekli hazırlıklar yapılırken, 15 Nisan 1925 günü Şeyh Said ve beraberindeki grup Çarbihur bölgesindeki Abdurrahman Paşa köprüsünden geçerken, Binbaşı Kasım ve adamları, Şeyh Said'i ile yanındakileri etkisiz hale getirip tutuklayarak Türk askeri birliğine teslim eder. Bu aşamadan sonra bir kısım Kürd kuvvetleri Şeyh Ali Rıza ile birlikte İran'a geçer ve Şey Abdurrahim ve amcası Şeyh Mehdi'nin de içinde bulunduğu diğer bir kısım Kürd savaşçıları da önce Hat'ın alt kısmına ve oradan da Güney Kürdistan'a geçerler. İçeride kalanlar ise, farklı bölgelerde küçük gruplar halinde Ağrı hareketi başlayana kadar çete savaşını sürdürürler. Bu yazının esas konusu 1925 Kürd milli hareketinin değerlendirmesi olmadığı için, burada diğer cephelerdeki gelişmelere ve hareketin ayrıntılarına girmek istemiyorum. Önümüzdeki yazıda, Şeyh Abdurrahim ve Şeyh Mehdi'nin Güney Kürdistan'da buldukları dönemden, 1928'de Türkiye Cumhuriyeti'nin çıkardığı affa kadarki dönemi değerlendirmeye çalışacağım.

- 2 -

1. 1928 affı ve Şeyh Said ailesinin Kuzey Kürdistan'a dönüşü

Şeyh Said ve arkadaşlarının yakalanmasından sonra kardeşi Diyadin, Selahattin ve Gıyasettin de Sipkan ve Hesenan aşiretleri bölgesinde bulunan Şeyh Said'in oğlu Ali Rıza ve beraberindekilerin yanına giderler. Ali Rıza, Şeyh Said Efendi ile hareketin diğer önde gelen kadroları arasında ilişkiyi sağlayan önemli bir elçi ve aynı zamanda belirtilen bölgenin siyasi-askeri sorumlusuydu. Bölgede buluna Azadî örgütü sorumluları ve taraftar aşiret reisleriyle yapılan değerlendirme toplantısı sonucunda İran'a geçiş kararı alınır. Şeyh Ali Rıza yaklaşık 140 kişilik bir gurupla beraber 4-5 günlük bir yürüyüşle İran'a iltica etmek üzere⁷ Doğu Kürdistan'a geçerler ve burada geçici olarak sınır bölgesindeki bir ordugahta tutulurlar. İran yetkilileri ve Kürd savaşçıları arasında, silahların İran'a teslim edilip edilmemesi üzerine çıkan tartışma arbedeye ve sonra da silahlı çatışmaya dönüşür. Kürdler İran askerleri tarafından yayılım ateşine tutulur, sonuçta Şeyh Diyadin ile birçok Kürd savaşçısı öldürülür, Şeyh Ali Rıza ve Şeyh Gıyasettin de yaralanır. Burada yaklaşık altı ay cezaevinde tutulurlar ve ondan sonra serbest bırakılırlar. Serbest bırakıldıktan sonra, İran'a güvenmedikleri için kısa bir zaman içerisinde Güney Kürdistan'a geçerek Seyit Taha'nın yanına giderler.

Şeyh Abdurrahim ve Şeyh Tahir ise beraberlerindeki savaşçılarla beraber Palu bölgesi ve Çiyayê Sipî mıntıkasına çekilerek 1926 yılının ortalarına kadar bölgede savunma pozisyonunda kalırlar. Şeyh Mehdi de birçok Kürd siyasetçisi, aydını ve aşiret lideri gibi Hat'ın alt tarafına yani Fransa'nın egemenliğinde olan Güney batı Kürdistan'a geçer. Oradan da Güney Kürdistan'a geçerler, o zaman Rewanduz'da kaymakam olan Seyit Taha'yla görüşükten sonra, 1926'nın ilk aylarında Musul'a giderek oraya yerleşirler. "Şeyh Mehdi, Musul'da bulunan Kürdistan İstiklal Cemiyeti'nde yönetici konumunda yer almış ve aktif olarak çalışmış."⁸ Daha sonra Şeyh Ali Rıza ve beraberindekiler de İran'dan Güney Kürdistan'a geçerek onlara katılmışlar. Irak'a geçtiklerinde

⁷ Dışad Fırat & Dilhat Fırat, *Şeyh Said Oğlu Şeyh Ali Rıza Hatıraları: Babam Şeyh Said*, 40 Kitap Yayınları, s. 27

⁸ Malmısani, Şêx Mehdi (Şêx Meydi), *Vate*, nr. 3 (23) Zimistan 2004, r. 51

zamanın hükümet yetkilileri tarafından yaklaşık bir buçuk yıl Bağdat'ta mecburi iskana tabi tutulmuşlar. Bu süreçte savunma bakanı olan Nuri Said'in desteğiyle Selahattin'in askeri okulda okumak üzere kaydı yapılır.

Yukarıda da değinildiği gibi, 1925 hareketinde yaşanan yenilgi sonucunda, ilgili ilgisiz, devlete destek veren aşiret ve aileler de dahil olmak üzere büyük bir tutuklama ve sürgün furyası başlatıldı. Sağ kalan ve tutuklanmayan Azadî kadroları ve savaşçıların önemli bir kısmı Güney ve Güney Batı Kürdistan'a geçerken, bir kısım savaşçı guruplar da buldukları bölgelerin kırsalına çekilerek savunma pozisyonunda kendilerini korumaya çalışıyorlardı. Sürgün edilenlerin de bir kısmı sürgün yerlerinden firar ederek Hat'ın dibine kaçıyordu.

Bu hengamede Fransa mandası altındaki Suriye'de toplanan Kürd siyasi kadroları, aydınları ve aşiret liderleri bir taraftan durum değerlendirmesi yaparken diğer taraftan da toparlanma ve yeniden örgütlenbilmenin çabası içerisindeydiler. Bu arayış ve çalışmaların ürünü olarak, 5 Ekim 1927'de Lübnan'ın Behemdun kentinde Xoybûn adıyla yeni milli bir örgüt kurulur. Xoybûn'un tüzüğünde örgütün amacı şöyle açıklanmış: "Cemiyetin maksadı, Türkiye boyunduruğu altında bulunan Kürdistan ve Kürdlerin tahlisi (kurtuluşu) ve hududu tabiiye ve milliyesi dahilinde Kürdistan'ın bağımsızlığını sağlamaktır."⁹ Toplantıya katılanlardan bir olan Ahmedê Abdurahman Ağa, *Armanc*'ta yayımlanan dizi röportajlarında, Kuruluş kongresine katılanların listesini şöyle sıralamaktadır: "1- Celadet Bedirhan Bey, 2- Şeyh Said'in oğlu Ali Rıza, 3- Vanlı Memduh Selim, 4- Doktor Şükrü Mehmed, 5- Fehmi Bey (Şeyh Said'in katibi), 6- Kamil Efendi (Irak'ta mülazım), 7- Kerim Efendi (Irak'ta mülazım), 8- Tefvik Efendi (Türkiye'de mülazım idi) 9- Haco Ağa (Hevêrkan aşireti reisi), 10- Eminê Ahmed (Raman aşireti reisi), 11- Bedreddin (Hebizbin aşireti reisi), 12- Bozan Beg, 13- Mustafa Şahin (ikisi de Berazan aşireti reisi), 14- Ahmedê Abdurahman Ağa (Şahin Ağa'nın oğlu), 15- Abdullah Cizrevi."¹⁰ Değişik kaynaklarda Xoybûn'un kurucu kadroları ve aktif üyeleriyle ilgili farklı görüşlerin de olduğunu belirtmemiz gerekir. Şeyh Ali Rıza'nın adı bu listede olmasına rağmen, kendisi fiilen kongreye katılmadığını, Şeyh Mehdi, Fehmi Bey ve diğer birkaç arkadaşı gönderdiğini ve program üzerinde anlaşmadıkları için Xoybûn'dan çekildiklerini belirtiyor.¹¹

Xoybûn kurulduktan kısa bir süre sonra, yaptığı hazırlıklar doğrultusunda birbirinden kopuk ve dağınık halde kırsalda bulunan ve zaman zaman Türk askerleriyle çatışmaya giren savaşçı gurupları uygun stratejik bir bölgede toparlayıp, örgüt tüzüğünde belirtilen amaç doğrultusunda yeniden mücadeleyi başlatmak istiyor. Bunun için belirtilen stratejik bölge Ağrı dağı ve savaşı örgütlemek üzere de Yüzbaşı İhsan Nuri görevlendirilir. İhsan Nuri anılarında diyor: "1927'de yirmi süvari Kürd ile Türkiye'ye girdim ve ta Erzurum'un yakınındaki Hınıs'a kadar giderek Türkiye güçleriyle çatışmaya girdim."¹²

Kürtler cephesinden kısaca bahsettiğimiz ve etmediğimiz bütün bu gelişmeler yaşanırken, 1928 yılında Türkiye Cumhuriyeti, "Tahriri Sükûn Kanunundan" kaynaklı ki bu 1925 Kürd Milli ayaklanmasına katılanlar da dahil bütün suçları kapsayan bir af çıkarmaya hazırlanıyordu. sözkonusu af kanunu, 23 Kasım 1927 Tarihine kadar Diyarbakır, Elazığ, Bitlis, Hakkari, Mardin, Urfa, Siirt, Doğu Beyazıt ve Malatya illeri ile Besni, Hınıs ve Kığı kazalarında ikamet eden şahısların eylemlerini kapsıyordu. "Hatta o vakit böyle bir af çıktı ki Şeyh Said hareketine iştirak edenlere

⁹ Rohat Alakom, *Xoybûn Örgütü ve Ağrı Ayaklanması*, Avesta Yayınları, İstanbul, 1998, s. 32

¹⁰ Ehmedê Abdurehman Axa, *Şoreşa Şêx Seîd, Çûna Me Ya Iraqê, Avakirina Xoybûnê, Armanc*, no: 91, Sweden, 1989, r. 4

¹¹ Dilşad Fırat & Dilhat Fırat, *Şeyh Said Oğlu Şeyh Ali Rıza Hatıraları: Babam Şeyh Said*, 40 Kitap Yayınları, s. 57

¹² Rehim Şinoyi Mahmutzade, *General İhsan Nuri Paşa*, 2. Baskı, Sitav Yayınları, Van, 2016, s. 28

operasyon başlatır. Cumhuriyet Hükümeti'nin ileri sürdüğü iddialara göre Şimalî Kürdistan Cemiyeti, iç çelişkileri nedeniyle Xoybûn'dan ayrılan ve Irak'a geçen bir gurup Kürd önderleri tarafından kurulmuş. O zamanki *Cumhuriyet* gazetesinin yazdığına göre; Şeyh Said'in oğlu Selahattin'in teşkiline teşebbüs ettiği cemiyetin Hoybun'un bir istihalesi (biçim değiştirmiş hali) olduğu zannedilmektedir. Zaten mevcut malumata göre Selahattin'in Irak'tan memleketine dönerken Halep'te Cemil Paşazadeler ve Refik Halit'le görüşmüş, onlardan bazı kimselere mektuplar getirmiş.

Selahattin Erzurum'da cemiyeti teşkil ederken gerek cemiyet merkezinin gerekse şubelerinin mühürlerini yaptırmıştır. Bu mühürdeki yazılar Kürdçedir ve Erzurum'da ehli hibre tarafından tercüme edilmiştir. Ehli hibrenin tercümesine göre:

Hogiri: Muhipler

Evina: Birlik (Büyük ihtimalle "Hevina" dır)

Azadegan: Kurtarmak demektir.

Mühürlerdeki (Ş.K.C.) rumuzlarını ehli hibre tercüme edememiştir. Keza hançerle elin delalet ettiği manayı da tayin edememiştir. Ehli hibre (bilir kişi) mühürlerde hançerle elin üstünde bulunan güneş işaretini de tefsir edememiştir.

Mühürlerin birinde "Merkezi umumi" olmak üzere diğerlerinde "kumi" (kom) olarak tercüme edilmiş şube kelimesi "kumi yekum" birinci şube, "kumi dum" ikinci şube, "kumi seyum" üçüncü şube, "çarum" "pencum" da dördüncü ve beşinci şube olarak tercüme olunmuştur.

Ehli hibre raporunda mühürdeki yazıların bu havalı (çevre, yöre) Kürdçesiyle değil fakat Hakâri Kürdlerinin lisaniyla yazıldığı, bu havalinin bu lisani anlayamayacağını tasrih etmiştir (belirtmiştir)."¹⁶

Şeyh Melik Fırat'ın oğlu Mahmut Feyzi ile yaptığım telefon görüşmesinde, Şimalî Kürdistan Cemiyeti'nin Şeyh Ali Rıza tarafından kurulduğunu, cemiyetin Seyyid Taha'yla ilişki içerisinde olduğunu ve Şeyh Selahattin'in de bu örgütün içerisinde olduğunu belirtti. M. Emin Sever ve Tahsin Sever'e göre; Halid Bey'in kardeşi Ahmed Sever, Sadi Talha, Yadoyê Dimili ve Fehmi Bilal de bu örgütün içerisindeydiler. 1928'de ilan edilen ayla birlikte, örgüt üyelerinin çoğunluğu Kuzey Kürdistan'a dönmüş ve Haziran 1930'de örgüt mührü Sadi Talha'nın üzerinde yakalanması üzerine bu operasyon başlatılmıştır.

ŞKC örgütüyle ilişkili olarak yapılan operasyonda Erzurum, Muş ve Elazığ'da onlarca kişi tutuklanır. "Erzurum'da yakalanan Talha oğlu Sadi, Çabakçur'un Azizan köyündendir. Diğerleri de Çaçan, Şevki, Ömer, Ahmed oğlu Halid."¹⁷ O zamanın gazetelerinde yazılana göre, "Bu tevkifata

¹⁶ *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 1930, r. 4, *Vakit*, 150'likler, 7 Temmuz, 1930, r. 2

¹⁷ *Cumhuriyet*, 6 Temmuz 1930, r. 1

bağlı olarak Erzurum, Muş ve Elazığ'da yakalananlar Hoybun beyannamelerini dağıtmışlar. Hoybun cemiyetinin Şarkta birkaç şubesi olduğu ve Şeyh Said'in oğlu Selahattin'in Erzurum'da teşkil etmek istediği Şimalî Kürdistan Cemiyeti'ni bu şubelere istinaden kurmaya çalıştığı tesbit edilmiştir"¹⁸ *Vakit* gazetesi de Xoybûn'un amacı ve şubelerine dair şöyle yazmış: Halep'te Doktor Şükrü isminde birinin idare ettiği ve Kürdistan istiklaline matuf olarak kurulmuş "Hoybun" cemiyeti bu hazırlanışın temelini teşkil etmektedir. Bu cemiyetin Halep'teki umumi merkezine bağlı olarak Şark'ta bir iki şube ve bu şubelerin de üç beş üyesi olduğu anlaşılmaktadır. Maslup Şeyh Said'in oğlu Selahattin'in teşkiline çalıştığı "Şimalî Kurdistan Cemiyeti"ni bu şubelere istinat ettirmek fikrinde bulunduğu tesbit olunmuştur."¹⁹

Şeyh Ali Rıza'nın oğlu Kasım Fırat'a göre ise; sözkonusu örgütün gerçek adı Şimalî Kürdistan Partisi'dir ve Şeyh Ali Rıza (1896-1969) tarafından kurulmuştur. Fakat örgüt deşifre olduktan sonra, Şeyh Ali Rıza'nın tutuklanması ve ceza alması ihtimaline karşı, Salahattin örgüt sorumluluğunu üstleniyor."²⁰ Yapılan yargılama sonucunda Şeyh Selahattin ve Sadi Talha'ya örgüt kurmak ve yönetmekten 12 yıl ceza verilmiş ve diğer sanıklar da serbest bırakılmış. Sadi Talha, cezasının bitimine doğru özel bir kararnameyle Haziran 1942'de Sivas hapisanesinde 1103/1674 sayılı kararla idam edilmiştir. *Milliyet* gazetesi Sadi Talha ile ilgili şöyle bir tasvirde bulunmuş: "Talha oğlu Sadi zayıf, uzun boylu, uzun bıyıklı, saçları kına ile yıkanmış bir adamdır. Bu adam isyanı müteakip Suriye'ye kaçmış, oralarda uzun müddet gezdikten sonra Hoybun cemiyeti ile temasta bulunmuş, umumi aftan bilistifade tekrar memlekete gelmiştir."²¹

- 4 -

3. Şeyh Abdurrahim bulunduğu bölgede bir taraftan kendini ve beraberindeki arkadaşlarını korumaya çalışırken diğer yandan da pasif direnişte bulunur

Geçen bölümde de kısaca belirttiğim gibi, dönüşten sonra yaklaşık iki yıl nispi bir sükûnet yaşanır fakat iki tarafın da birbirine pek güveni yoktur ve tedbiri elden bırakmazlar. Özellikle de Agirî Kürd Ulusal Hareketi'nin bastırılmasından sonra, cumhuriyet devletinin, aftan yararlanarak geri dönen Kürd kadrolarına ve özellikle de Şeyh Said ailesine karşı olan kin ve güvensizliği, izlenen politikadan ve yaşanan pratik olaylardan açıkça görülmektedir. Bu yazıda diğer aile bireylerinin başına gelenlere fazla değinmeden, yazının asıl mevzusu olan Şeyh Abdurrahim'i anlatmaya çalışacağım.

¹⁸ *Cumhuriyet*, 9 Temmuz 1930, r. 4

¹⁹ *Vakit*, 8 Temmuz 1930, r. 1

²⁰ Kasım Fırat, Röportaj, *Dava*, sayı: 8, 1990, r. 13

²¹ *Milliyet*, 1 Ağustos 1930, r. 1

Dönüşten sonra Şeyh Said'in çocuklarından Mehmed Mehdi, Mehmet Tahir ve Abdurrahim Palu kazasına bağlı Bağın ve Sêrîn köylerine yerleşirler. Şeyh Abdurrahim Palu'nun Sêrîn köyüne (mezrasına) yerleşir fakat hem mevcut durumdan memnun değil hem de devlete güveni yoktur. Zamanı ve günü geldiğinde, devletin ondan 1925 Hareketi'nin hesabını soracağına bilincinde, aynı zamanda olası beklenmedik gelişmelere karşı da daima bir tedbir ve hazırlık içerisindeydi. Bu düşünce ve tasavvur nedeniyle, başta kayınbiraderleri olmak üzere etrafında sürekli 10-15 silahlı adam bulundurmaktaydı. Çevre köylerden ve bölgelerden sürekli ziyaretçileri gidip gelmekteydi. Geçimini sağlamak için de aynı zamanda tarım ve hayvancılıkla uğraşır.

Şeyh Abdurrahim'in ziyaretçileri hiç eksik olmuyordu. Bölgedeki hükümet yetkilileri bu gidiş gelişlerden rahatsız oluyordu, bu durumu izlemek üzere bölgedeki yetkililer ve milisler görevlendirilmişti. Yapılan izlemelerle ilgili belirli aralıklarla Karabegan nahiye müdürlüğüne bilgi veriliyordu. Toplanan bilgiler nahiye müdürü Vehbi Bey tarafından değerlendirildikten sonra, daha derli toplu bir şekilde rapor haline getirilip üst mercilere bildiriliyordu. 1930'un sonlarına doğru gelen emir üzerine Şeyh Abdurrahim'in yakalanması için, nahiye müdürü Vehbi Bey ve tabur komutanı Yüzbaşı Hurşit Bey'e operasyon hazırlığı emri verilir. "Operasyon hazırlığından sonra, mevcut jandarma kuvveti ve milis güçlerinin katılımıyla Sêrîn köyüne doğru harekete geçilir. Sabaha doğru Sêrîn köyü çevresinde, kayalıklar arasında gerekli mevziler tutulur. Güneş doğar doğmaz Şeyh Abdurrahim'in evine doğru saldırı ateşi başlar. Şeyh Abdurrahim ve beraberindeki silahlı arkadaşları da buna karşılık verir. Bu çatışma sonucunda Miriva köyünden milis başı Mehmet Ali ve Karabegan'ın Kedak köyünden de Kara Ali ve üç asker öldürülür, bir kısım da yaralanır. Bunun üzerine askerlerin paniklemesi nedeniyle komutan operasyonu durdurur ve geri çekilmek durumunda kalır."²² Bu ilk operasyondan sonra, artık yetkililer daha sıkı bir şekilde bölgeyi izlemeye alırlar.

Şeyh Abdurrahim'in bölgede kalan ve kendini savunmak için aileleriyle birlikte Koyo Sipî gibi tenha dağlık bölgelere yerleşmiş olan silahlı guruplarla da iletişimi vardı. Yerel kaynaklardan edinilen bilgilere göre, "Olağanüstü bir karın yağdığı 1932'nin şubat ayında soğuklar eksi 10-15 dereceyi bulduğu bir günde, bu guruplardan birinin başını çeken Zaza Huso (Hüseyin Ağa), Şeyh Abdurrahim'e Mele Hesên aracılığıyla bir haber gönderir ve derki; yanındaki silahlı arkadaşlarla birlikte, kadın ve çocuklardan oluşan bir gurupla birlikte Bağın dağından inmişiz, şimdilik Sêrîn köyünün doğusunda bekliyoruz ve askerler de bizim izimizi takip ediyorlar, bizi yanınıza kabul eder misiniz. Bu durum kendisine bildirildiği zaman, arkadaşlarıyla bir değerlendirme yaptıktan sonra dönüp Mele Hesên'e diyor: Mele Hesên, bizim kadın ve çocuklarımız onların çocuklarından daha değerli değildiler. Kışlık mevzilerini yitirdikleri ortadadır. Şimdiye kadar yaptıklarımıza sırt çevirmemiz, vefasızlık etmemiz doğru olmaz. Kaldı ki biz onların harekete katılmasını istedik. Bu karın üstünde birlikte ölürsek hiç değilse kimse arkamızda söz etmez."²³ Böylece tüm aileler mart ayına kadar korunmak üzere köye yerleştirilir. Bu olaydaki tutumu aynı zamanda onun davaya ve milletine olan bağlılığını, her türlü riski göze alarak sivillerin korunmasına ne derece önem verdiğinin göstergesidir.

Adı geçen gurubun gidip Sêrîn köyüne yerleştiğinden alay komutanının haberi olur. Mart ayında karlar erimeye başlar başlamaz, bölgedeki milislerle birlikte yeni bir operasyon başlatılarak ölü ya da yaralı olarak Şeyh Abdurrahim ve beraberindekileri yakalamak ister. Ağır silahlarla köyün çevresi sarılır ve iki taraf arasında şiddetli bir çatışma başlar. Bu çatışmada da milis ve askerden toplam dokuz kişi öldürülür, birçoğu esir alınır, Şeyh Abdurrahim'in İbrahim adında arkadaşlarından da biri öldürülür bir diğeri de yaralanır.²⁴

Yukarıda bahsedilen operasyon ve çatışmaların bir benzeri de, Mayıs 1932'de yaşanır. Adı geçen kitapta Faris Ağa'nın aktarımına göre, "Şeyh Abdurrahim iki arkadaşıyla beraber Mayıs 1932'de

²² Feyzi Bilgin (Abdurrahimoğlu), *Yakılan Şeyh*, Ekovizyon Yayıncılık, 2006, s. 238-239

²³ Age, s. 240-241

²⁴ Age, s. 243

Gomey Şekî köyünde bulunan Mustafa Ağa'ya misafirlige giderler. Köylülerle buluşup, yemek yenip sohbet ettikleri anda bir de bakıyorlar ki asker köyün etrafını sarmış, ölü ya da yaralı Şeyh Abdurrahim'i yakalamak istiyorlar. Oğün askerle aralarında şiddetli bir çatışma olur, bu çatışma akşam saatlerine kadar devam eder fakat kendisi bu çatışmada da sağ olarak kurtulur. Binbaşı Tahsin Bey askerleriyle birlikte onları Xelefan köyüne kadar takip eder fakat bir şey elde edemez.”

1933 yılına gelindiğinde Şeyh Abdurrahim, Sêrîn köyünün artık hedef haline geldiğini, burada barınmanın koşullarının zorlaştığı düşüncesiyle oradan Piran'a bağlı Qorçik köyünün Xeraba mezrasında bulunan kayınlarının yanına yerleşir. O, Xeraba'dan Sefer Ağa'nın büyük kız kardeşiyle evlenmişti, kayınbiraderleri de aynı köyde oturuyorlardı. Diğer eşi Zühre Hanımı ise Qorçik köyüne yerleştirmişti. Xeraba ve Qorçik köyleri arasında yürüyerek yaklaşık bir yarım saat mesafe vardır. Sêrîn'deki son çatışmadan sonra, 1925'ten bu yana bölgedeki kırsalda bulunan guruplardan birçok Kürd savaşçısı etrafında toplanmıştı, sivil halka zarar vermemek için artık cehd ve zamanının büyük kısmı dağlarda geçiyordu fakat bazen de ihtiyaçlarını karşılamak için arkadaşlarıyla beraber köye gidiyorlardı. Arkadaşları içerisinde kayınlarından Ağa, Osman, Ubeydullah, Muhyedin ve Mehmed Sabri Beyler de vardı. “Xereba köyüne gidiş gelişleri, bir şekilde Piran'daki (Dicle) tabur komutanı Hasan Hüsnü'ye ulaşıyordu. Yine Haziran ayında bir gün bazı arkadaşlarıyla birlikte aileleri görmek, ihtiyaçlarını gidermek üzere, köye geliş haberleri hızlı bir şekilde Piran'daki askeri komutana ulaşır ve hazırlıklı olan askerler büyük bir kuvvetle Xeraba köyüne operasyon yapmak üzere harekete geçerler. Gece yarısından itibaren köyün etrafını sarıp mevzilenirler ve sabahın aydınlanmasıyla birlikte silahlar köye yönelir. Mehmed Ağa etrafın askerlerce sarıldığını Şeyh Abdurrahim'e bildirir. O, abdest almak için Mehmed Ağa'dan su ister, namazını kıldıktan sonra göğsünü boydan boya kaplayan fişekliğini giyer, mavzer silahın ve dürbünü de alıp çıkmak üzereyken, o anda haber gelir ve kendisine bir erkek çocuğu doğduğunu bildirirler. O da getirin göreyim de öyle çıkayım der. Çocuğu getirirler, yüzüne bakar, adını da babasının ismi olan Mahmud Feyzi olarak koyar ve çatışmaya girmemek için köyün altındaki ekili buğday tarlasına girerek uzaklaşmak ister. Güvenlik güçleri durumu farkedince hemen ağır silahlarla ateş etmeye başlarlar. Abdurrahim ve yakın iki arkadaşı tarlayı geçip taşlık bölgede mevziye oturarak karşılık vermeye başlar ancak çatışmayı sürdürmek istemez. Bölgeden uzaklaşmak için Mehmed Ağa'dan atını getirmesini ister ve dönüp der ki ben Tılek mevkiine doğru gidiyorum, orada görüşürüz. Mehmed Ağa diyor, ben atla birlikte söylenen mevkiye ulaştığımda, Şeyh Abdurrahim yüksek bir kayanın üstünde oturuyordu, mavzeri kucağında düşünüyordu. Oturduğu yer konum itibarıyla stratejik bir yerdı ve buradan her tarafı izlenebiliyordu. Dönüp bana dedi yaran falan var mıdır? Hayır dedim. Ve ben kendisine dedim sizde bir yara var mıdır? Yok dedi ancak şalvarını gösterdi, şalvar kalbur gibi delik deşik olmuştu. Burada dönüp Mehmed Axaya diyor ki; Cumhuriyet hükümeti artık beni rahat bırakmıyor, hanımlarım ve çocuklarıma sahip çık, benim artık savaşmaktan başka herhangi bir seçeneğim yoktur.²⁵

Bu operasyondan sonra kendisi artık bölgeden uzaklaşır, askerler köye girer, yeni doğum yapmış olan eşi Medine Hanım'ı ve çocuklarını alarak oradan da Qorçik köyüne giderek diğer eşi Zühre Hanım ve çocuklarını da alarak kendileriyle birlikte Dicle'ye götürüyorlar. Oradan Edirne Şarkköye bağlı Kirazlıya sürgün ediyorlar.

Bu olaydan sonra Şeyh Abdurrahim, bölgedeki kırsalda bulunan diğer küçük gurupları da bir araya getirerek dağlık bölgeye çekilirler. Fakat buldukları bölge ve manevra alanları çok dar, lojistik sağlamak ta sorunlu olduğu için, hareketleri kendini koruma ve pasif bir direniş çerçevesinde kalır. Aynı dönemde Kürdistan'ın farklı bölgelerinde, askeri operasyonlar ve milis baskılarına karşı kendini korumak amacıyla pasif bir direniş gösteren farklı guruplar da bulunmaktaydı. Bu guruplardan biri de Şeyh Fahri Bokarki'nin gurubuydu ki 1933 yılının sonlarına kadar Hevêdan mıntıkasında mücadelesini sürdürmüştü ve bu yılın sonlarına doğru bölgedeki askeri birliklerin Xiyan ve Badikan milislerinin

²⁵ Age, s. 246-247

desteğiyle düzenlediği operasyonda, Goderan köyünde 17 arkadaşıyla birlikte öldürülmüşlerdi. Şeyh Abdurrahim, mücadele arkadaşları arasında “Şêrê Pîran” (Pîran Aslanı) lakabıyla tanınıyordu.

Şeyh Abdurrahim ve diğer benzer guruplar, bu koşullar altında 1935 yılına kadar bölgedeki varlığını sürdürürler. Bu süreçteki asıl amaç, zayıf bir şekilde de olsa varlığını korumak ve 1925 hareketinin yenilgisinden sonra halk üzerinde artan milis saldırılarını önlemek ve cezalandırmaktır. Cumhuriyet devletinin oluşturduğu yeni kolordu ve özel alaylarla Kürdistan’daki askeri etkinliğini ve gücünü artırmasına karşı, geniş kapsamlı bir siyasi ve askeri örgütlenme olmadan başarı elde edilemeyeceğini düşünen Şeyh Abdurrahim, Xoybûn’la yeni bir toparlanma ve süreç değerlendirmesi yapmak amacıyla Hat’ın dibine yani Fransa Suriye’sinin egemenliğindeki Güneybatı Kürdistan’a geçerler.

- 5 -

4. Şeyh Abudarrahim, Xoybûn’un desteği ve onayıyla bir gurup arkadaşlarıyla birlikte Dersim’in feryadına gidiyor

Önceki bölümlerde de kısaca bahsettiğim gibi Xoybûn (Hoybun) Partisi, 5 Ekim 1927’de kurulmuştu ve Agirî Hareket’ini yöneten de bu partiydi. Ahmedî Abdurrahman Ağa’nın aktarımına göre, Kuruluştan 1932 yılına kadar partinin başkanlığını Celadet Bedirhan yürütmüş. Ondan sonra da Memduh Selim Bey partinin siyasi temsilciliğini üstlenmiştir. Şeyh Ali Rıza ve onunla beraber hareket eden Liceli Fehmi Bilal de örgütün kurucuları arasındaydı. Fakat Şeyh Ali Rıza bazı sorunlardan dolayı fiilen kuruluş kongresine katılmamıştır. 1929’da Diyarbakirli Cemil Paşa ailesinden Kadri ve Ekrem Beyler ile diğer bir kısım akrabaları Hat’tın öte tarafına geçtikten sonra, Xoybûn Partisine katıldılar ve aktif bir şekilde örgütte çalışmaya başladılar. 1934’ten itibaren 1939 yılına Kadri Cemil Paşa örgütün siyasi temsilciliğine getiriliyor ve ondan sonra da 1939’dan 1946 yılına kadar da Ekrem Cemil Paşa örgütün siyasi temsilciliğini yapıyor.²⁶

Cumhuriyet döneminin arşiv ve istihbarat raporlarına bakıldığında, öyle anlaşılıyor ki görevli devlet memurları hassasiyetle Xoybûn Parisi’nin çalışmalarını izlemişler, yöneticileri ve kadroları hakkında yüzlerce rapor hazırlanmış. Şeyh Abdurrahim ve arkadaşlarının olayı gerçekleştiği zaman, Xoybûn’un teşkilatının siyasi lideri Kadri Cemil Paşa’dır. O günün gazetelerinde yazılana göre, “Bu hadiseyi hazırlayanlar, hudut dışında bulunan Cemil Paşa ailesinden Kadri ve Ekrem’dir.”²⁷ Şüphesiz Xoybûn Partisi, Dersim hareketini takip ediyordu ve bir şekilde Seyyid Rıza’ya ulaşmak, ilişki kurmak ve desteklemek istiyorlardı. Elazığ vilayetten verilen rapora göre, “Xoybûn bu amaçla ta 1934’te Mehmed ve Bogos isminde iki temsilci Dersim’e Seyyid Rıza’nın yanına göndermiş. Bu iki şahıs Dersime ulaşmış, Seyyid Rıza’yı ziyaret etmiş, ona bir mektup ve bir miktar da para teslim etmişler, bölgedeki aşiretler içerisinde dolaştıktan sonra Seyyid Rıza’dan bir mektup alıp geri dönmüşler.”²⁸

Xoybûn diğer parçalardaki Kürd örgütleriyle ilişkide olmakla beraber, kuruluşundan beri çalışma alanı olarak kuzey Kürdistan’ı seçmiştir. Tüzükte “maksat” başlığı altındaki bölümde örgütün amacı şöyle açıklanmış: “Cemiyetin maksadı, Türkiye boyunduruğu altında bulunan Kürdistan ve Kürdlerin tahlisi (kurtuluşu), hududu tabiiye ve milliyesi dahilinde bir bağımsız Kürdistan teşkilidir.”²⁹ Bu amaç doğrultusunda Agirî’de olduğu gibi, Dersim’de de Seyyid Rıza’nın liderliğinde başlayan Kürd ulusal hareketini desteklemeyi temel bir sorumluluk ve görev olarak belirlemişti. Dersim Hareketi başlamadan önce, Şeyh Abdurrahim bir gurup arkadaşıyla beraber Hat’tın öte tarafına geçmişti. Burada Xoybûn yöneticileriyle yeniden buluşmuş, genel durum değerlendirmesi yapılmış ve yeniden yapılanma çalışmaları yürütülürken Dersim’de hareketin başlamasıyla bütün dikkatler oraya

²⁶ Rohat Alakom, *Xoybûn Örgütü ve Ağrı Ayaklanması*, Avesta Yayınları, 1998, İstanbul, r. 36

²⁷ *Tan*, 18 Temmuz 1937, s. 11

²⁸ *Tan*, 18 Temmuz 1937, s. 11

²⁹ Rohat Alakom, *Xoybûn Örgütü ve Ağrı Ayaklanması*, Avesta Yayınları, 1998, İstanbul, r. 32

fokuslanmış. Dersim’de başlayan harekete destek verilmesi gerekliliği üzerinde hemfikir olunduğu için, yapılan birkaç toplantıyla bunun nasıl ve kimlerle olabileceği üzerinde tartışılmış. Sonuçta Şeyh Abdurrahim liderliğinde 34 ya da diğer bazı kaynaklara göre 36 kişilik bir gurubun Dersim’de başlayan Kürd ulusal hareketine destek vermek üzere hazırlık yapımları kararlaştırılır. Ancak bu gurupta yer alanların bir kısmı, gurupta yer alan bazı şahısların şüpheli olduğunu ve onlarla beraber hareket edilemeyeceğini ileri sürerek ayrılır ve 18 kişiden oluşan farklı bir gurup oluştururlar. Sonradan da doğrulanacağı gibi bu şüpheli şahıs kısaca “Ziya” adıyla tanınan Yüzbaşı Yıldırım Ziya idi. Şeyh Abdurrahim ise bütün iyi niyetiyle bu iddialara karşı çıkar, bölgeyi iyi tanıdığı için ondan yarılanmayı düşünür ve geri kalan yaklaşık 14 arkadaşlarıyla beraber 8 Temmuz 1937’de Nusaybin bölgesinden sınırı giriş yaparlar. Beyrut Konsololuğu’nun 05/09/1037 tarihli ve 173 numaralı raporuna göre, Hoybun Dersime gitmek üzere ikinci bir gurup daha Türkiye’ye göndermiş. 30 Ağustos’ta Şeyh Said’in adamlarından Muhammed ve Mardinli Abdülkerim, Osman, Kerîm ve diğer bazı Kürdlerden oluşan toplam 18 kişilik bir gurup Şam’dan hareket ederek Halep’e gitmiş, oradan Azaz’a gidecekler ve oradan da Türkiye’ye geçecekler.”³⁰

Bu dizi yazının asıl konusu birinci gurupta yer alan ve Nusaybin’de sınırı giriş yapan Şeyh Abdurrahim ve arkadaşlarının serüvenidir. O zaman Türkiye’de yayın yapan gazetelerden bir olan *Son Posta* gazetesi, bu gurubun sınırı geçmesinin amacını şöyle açıklamıştır: “Bunların sınırı geçmesinin amacı Dersimli Seyyid Rızaya yardıma gitmek, aynı zamanda Piran ve Palo taraflarında teşkilat yapmaktır.”³¹ Diğer bir gazetede de hadisenin gelişimine dair şöyle denilmektedir: “Bunlar sınırimızdan içeri girmeden önce, iki üç kez toplanmışlar. Bir seferinde Sısincar’da Mustafa’nın evinde ve ondan sonra da Şeyh Abdurrahim’in başkanlığında Helva’daki Şeyh İbrahim’in evinde toplantı yapmışlar. Alınan ortak kararlar Himar köyünden sınırı giriş yapmışlar.”³² Ve Şeyh Misbeh de Himar köyünde onlara katılmıştır.³³

Şeyh Abdurrahim

Elîşêr Efendi

Bu gurupta yer alanların hepsi de Hat’ın öte tarafından geliyordu. Sınırın beri tarafına geçmeden önce, “Cemil Paşa oğullarından Kadri, Ekrem, Mehmet, Savurlu Hüseyin, Abdurrahim ve adamı, Sofu Sait, Muşlu Hilmi ve Hasan Ağa, evvelce Seyithan çetesinden kalıp kaçan Selahaddin, Abdülaziz ve Şeyh İbrahim’le bazı tevabii Şam’da bir toplantı yapmışlardır. Şeyh Abdurrahim Ziya’yı orada görmüştür.”³⁴ Şam toplantısından sonra Halep’e geçmişler ve oradan da Kamışlo’ya gelmişler. *Tan* gazetesinin yazdığına göre, “Yeni bir teşkilatlanmanın oluşturulması ve ülkemizin güney bölgesinin asayişini bozmak için,

³⁰ BCA, T.C. Dahiliye Vekaleti Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü, 9/9/1937

“Başvekalet Yüksek Makamına
9/9/1937

1- Beyrut Konsolosluğundan alınan 5/9/937 günlü ve 173 sayılı yazıda: 30 Ağustos günü Mardinli Abdülkerim, Osman, Kerim, Şeyh Said’in akrabalarından Mehmed ve bazı diğer Kürtlerden mürekkep on sekiz kişilik yeni bir çetenin Hoybuncular tarafından Türkiye’ye gitmek üzere Şamdan Halep’e sevk edildiği ve 2 Eylülde Ermeni Misis’in sürdüğü otokarla Halep’ten Azaza gittikleri muhtelif menbalardan haber alındığı bildirilmiştir...”

³¹ *Son Posta*, 18 Temmuz 1937, s. 3

³² *Son Telgraf*, 18 Temmuz 1937, s. 1

³³ *Tan*, 18 Temmuz 1937, s. 11

³⁴ *Tan*, 18 Temmuz 1937, s. 11

bir gurup insan kaçak yollardan Nusaybin'den topraklarımıza girmişler.”³⁵ Mevzubahis gurubun sınırı geçişine dair o zamanın gazeteleri şöyle yazmışlar: “8 Temmuz gecesi Şeyh Said'in kardeşi Şeyh Abdurrahim, Şeyh Fahri'nin kardeşi Şeyh Misbah, Şeyh Said isyanının liderlerinden Cemil Seyda, Savurlu Hüseyin ve kaçak Ziya'yla birlikte sınırimız içerisine geçmişler.”³⁶

Tarihte olayların çakışması veya üst üste gelmesi bir tesadüf müdür? Ayrıca düşünülmesi gerekir fakat Kürdler açısında iki çok önemli olayın aynı güne denk gelmesi çok dikkat çekicidir. Şeyh Abdurrahim ve arkadaşları sınırı geçip Dersim'in feryadına giderken, aynı gün yani 9 Temmuz 1937'de Ali Şer Efendi, hain Rayber'in yönlendirmesiyle Top Zeynel tarafından şehit edilmiştir.

Burada önemli bir tarihsel notu daha hatırlatmak istiyorum, adı geçen gurup üyeleri sınırın geçiş noktasında buluştukları esnada teyit edilmesi gerekliliğiyle birlikte *Tan* gazetesinde ilginç bir haber daha yayımlanmış. Gazetenin yazdığına göre, “Gurup sınırın beri tarafına geçmeden önce, kendisi de bu gurup içerisinde yer alan Siverekli Hilmi, Şeyh Said aleyhinde yazdığı yazılar nedeniyle Cemil Seyda tarafından öldürülmüştür.”³⁷

Şeyh Abdurrahim ve beraberindekiler sınırın beri tarafına geçtikleri 9 Temmuz gecesinden itibaren yaklaşık bir hafta boyunca sadece gece yürüyüşüyle dağlık bölgeden geçip Bismil ovasına yetişiyorlar. Bir günlük yolu daha alabilseydiler, Farqîn (Silvan) bölgesinden tekrar dağlık bölgeye ulaşacaklardı. 17 Temmuz gece saat 4-5 civarında Bismil'e bağlı ve eski tarihi bir yerleşim alanı olan Aşağı Salat köyüne ulaşıyorlar. Buraya ulaştıkları zaman artık hava aydınlanmış olduğundan dolayı gurubun yola devam etmesi durumunda, sıkı tedbirlerin alındığı, askerlerin yoğun olduğu bu bölgede görünebilir ve olası bir çatışmayla karşılaşabilirdiler. Bu vesileyle hem yorgunluklarını gidermek hem de karnını duyurmak için, köyün yakınında geçen nehrin önünde bulunan çalılık içerisinde gizlenerek gece karanlığını bekliyorlar. Yerel kaynaklara göre, onlar gece saat dört beş civarında köyün hemen yandaki yoldan geçerken, tarlaya gitmek üzere evden çıkan Aşağı Salat köy muhtarı Wusifê Rehîma tarafından farkediliyorlar. Geçenlerin hepsinin silahlı olduğunu gören Wusif, gizlice onları arkadan takip ederek Yukarı Salat köyüne yakın bir yerde nehrin çalılık bölgesine yerleştiklerini öğreniyor ve oradan direkt Yukarı Salat köyüne giderek durumu Emerê Koperî'ye anlatıyor ve beraber Aşağı Salat'a dönüp birkaç kişiyi daha yanlarına alarak yakınlarında bulunan Karakola haber vermeyi kararlaştırıyorlar.

- 6 -

5. Şeyh Abdurrahim öldürüldü ve arkadaşları da hunharca buğday tarlasında yakıldı

Mîrqulya (Çeltikli) köyünden ve olayın tanığı olan Şeyh Salih'in anlatımına göre, Wusifê Rehîma ve Emerê Koperî aşağı Salat köyüne döndüklerinde, Şeyh Abdurrahim'in arkadaşlarından Yüzbaşı Ziya olarak bilinen şahsın üniformasıyla onlardan önce köye geldiği, kendisini Bismil jandarma komutanı olarak tanıttığı, askerlerinin de nehrin önünde konakladığını ve erzaklarının tükendiğini söyleyerek köylülerden yiyecek bir şeyler istediğini öğreniyorlar. Onlar da köylülerle beraber gelen adamın yanına gidiyorlar. Emerê Koperî devlete yakın bir adam idi ve sürekli ilçeye gidip geldiği için, Bismil jandarma komutanını da tanıyordu. Bu şahsın üzerinde yüzbaşı üniforması olduğu bir gerçek ancak Bismil jandarma yüzbaşısı olmadığını söylem ve davranışlarından farkediyor. Dönüp kendisine diyor ki; ben Bismil jandarma yüzbaşısını tanıyorum, sen o yüzbaşı değilsin deyip üstüne doğru yürüyor. Bunun üzerine Yüzbaşı Ziya, gerçek kimliğini açıklıyor ve hikâyeyi de orada kısaca onlara anlatıyor. Bu gurubun başında Şeyh Said'in kardeşi Şeyh Abdurrahim'in olduğunu, diğerlerin de onun arkadaşları olup seçkin insanlardan oluştuğunu söyleyerek, hepsinin adlarını da açıklar. Devamında da diyor; ben

³⁵ *Son Posta*, 18 Temmuz 1937, s. 3

³⁶ *Son Telgraf*, 18 Temmuz 1937, s. 1

³⁷ *Tan*, 18 Temmuz 1937, s. 11, *Haber*, 18 Temmuz 1937, s. 4

de senin gibi zeki ve becerikli birini arıyorum ki en yakın jandarma karakoluna haber verebilsin. Böylece Ziya ile birlikte yakındaki jandarma karakoluna giderek durumu oradaki yetkili askere bildiriliyor, karakol komutanı da durumu önce Bismil'e ve ondan sonra da Diyarbakır merkeze bildiriyor.³⁸

Şeyh Abdurrahim ve arkadaşlarının deşifre olması ve öldürülmesine dair yerel anlatımlar ve dönem gazetelerinin yazdıkları birbirinden farklıdır. Gazetelerin yazdığı göre; Şeyh Abdurrahim ve arkadaşları ilk önce Nasuh adında bölgede ikamet eden bir Romanya göçmeni tarafından görülmüşler. Balıkkessirli Ziya, bu köylü vasıtasıyla elyazması bir pusula ile çetenin kimlerden oluştuğunu nahiye müdürü Hakkı Bey'e bildirmiş.³⁹

Karlıovalı (Kanîreşê) dengbêj Sıdık hadiseye dair söylediği kılamda; Wusifê Rehîma, Emerê Koperî ve Silêmanê Evdilqadir'i onları ihbar eden şahıslar olarak belirtir. Burada adı geçen şahıslardan Wusifê Rehîma aşağı Salat köyünün muhtarıydı, Emerê Koperi de Yukarı Salat köyünden olup yörede devletin adamı olarak bilinir. Silêmanê Evdilqadir da Sinan köyünden olup devletle ilişkisi iyi olan biri olarak tanınır. Yusuf Bozarıslan'ın anlatımına göre, Emerê Koperi, ta 1925 Kürd milli hareketinden beri devletle birlikte çalışıyormuş.⁴⁰

Yukarda belirttiğimiz gibi, hadise Bismil ve Diyarbakır vilayet yetkililerine intikal ettikten sonra, merkezden bölgeye çok sayıda asker gönderilmiş ve aynı zamanda Mardin ve Batman birliklerinden de takviye olarak asker istenmiş. Olay yerine intikal eden askerler, yakın köylerde bulunan milisleri de yanlarına alarak bölgeyi çevreliyorlar. Olay, Aşağı Salat köyüne yakın bir yerde ve Mîrqulya köyünün *Çolê Çetelê*, *Çemê Dırıkê û Kendalê Hesosjo* denilen mevkilerde sıcak çatışmaya dönüşür. Mîrqulya köyünün yakınlarında çatışma şiddetlenir ve bu şiddetli çatışma esnasında İlk olarak Şeyh Abdurrahim öldürülür.

Olaya o zamanlar taze bir genç olarak tanıklık etmiş olan Mîrqulya köyünden Şeyh Salih, çatışmanın başlaması ve Şeyh Abdurrahim'in öldürülmesini şöyle anlatıyor: "İlk çatışma Mîrqulya köyü arazisinde başladı ve orada ilk olarak Şeyh Abdurrahim şehit düştü ancak başta ne devlet ve ne de köylüler öldürülenin Şeyh Abdurrahim olduğunu bilmiyordu. Onun düştüğü yerde arkadaşlarının açtığı ateş sonucu, Aşağı Salat köyü muhtarı Wusifê Rehîma da süvarisi olduğu atıyla birlikte öldürüldü. Şeyh Abdurrahim'in şehit olmasından sonra, arkadaşları mecburen onu orada bırakıp çatışma ortamını yararak çemberi aşip yoluna devam etmek istiyorlardı. Yukarı doğru yaklaşık iki kilometre

Şeyh Saidin kardeşi

Diyarbakır 17 (Hususî) — Cenup Abdurrahim çeteninin imhası dair elde ettiğim sayıları dikat malûmatı veriyorum:

Öldürülen şeyh Abdurrahim, şeyh Seyit kardeşidir. Aynı çete içinde Ağrı isyanında tepelenen şeyh Muharrem'in kardeşi şeyh Misbah, şeyh Saidin başlıca elemanlarından Kör Cemil, Şeyda, Savurlu Hüseyin, gene kaçak Ziya vardır. Şeyh Saidin oğlunun da çeteye dahil olduğu söylenmektedir.

İfaat nasî hazırlanmıştı ?

Bunların hepî cenup aşırı yerlerden gelmişlerdir. Cemil paşa oğullarından Kadri, Ekrem, Mehmet, Savurlu Hüseyin, Abdurrahim ve adamı, Sofu Sait, Muşlu Hilmi ve Hasan ağa, evvece Seyit Han çetesinden kalıp kaçan Salâhattin, Abdülâziz ve şeyh İbrahimle bazı tevâbi Şamda bir toplantı yapmışlardır. Şeyh Abdurrahim, Ziyayı orada bulmuştu. Ziya, Bahkide Cemil paşa oğlu Mehmedin yanına gönderilmiş, orada bir müddet kalmıştır. Mütakiben Abdurrahim'in reisliğinde cenupta Sincarda şeyh Mustafanın evinde, sonra Helvada şeyh İbrahim'in yanında toplantı yaparak vaziyeti müzakere etmişler ve Abdurrahim'in Nusaybin yanındaki Mimar köyünden itibaren harekete geçmişlerdir. Sakilere şeyh Misbah, bu rada iltihak etmiş ve toprağımızta girerlerken de tepelenmişlerdir.

Çete efradı 8 Temmuz perşembe akşamı karanklıkta Nusaybinin 20 kilometre şarkında hududu geçmiştir. Tam 9 gün Dircuma ile Hitabin arasındaki dağlık arazide saklı bir yürüyüşten sonra Bismil kazasının Sinan nahiyesine bağlı Aşağı Salat köyüne yaklaşmışlardır.

Nasî bastırıldılar

Çetenin şüpheli hareketlerini evvelâ Romanya göçmenlerinden Nasuh görmüş, çetedeki köylülerin yanına gelmiştir. Ziya, hemen küçük bir pusula yazarak çetenin kimlerden müteşekkil bulunduğunu bildirmiş, bunun üzerine nahiye müdürü Hakkı harekete geçerek üç jandarma korucu ve bir grup köylü olduğu halde eşkiyanın üzerine gitmiştir. Karşılaşma, çok muvaffakiyetli olmuş, oyalama müademesi devam ederken hâdisse mahalline makinelî vesaitle jandarma takip müfrezeleri de yetişmiştir.

Tepeleme hareketi

Çetin bir müademen sonra Abdurrahim, Misbah, Savurlu Hüseyin, Kör Cemil tepelenmiştir. Ziya, müademen çok geçmeden teslim olmuş, diğer üç şaki kaçar. Müfrezelerimiz, kaçanlarla ikinci bir müademe daha yapmış, bunlardan biri daha yaralanmıştır. Çetenin silah ve tabancalarından başka beyanname, hüviyet cüzdanı, silah ve yol vesikalari bulunmuştur. Ka-

seferber edilebilecektir. Böyle bir kuvvet, İtalyayı abluka edebilir, müstemlekelerini tecrit eder ve yeni elde ettiği imparatorluğu hiçbir muhalefete maruz kalmaksızın ele geçirebilir.

Faşist İtalya, ancak, hava kuvvetini muhafaza etmek suretili bu deniz tehdidinde mukabele edebilecektir. Musolini, hava kuvvetinden yana hâli birinci derecede bulunmak arzusunda olduğu için, geçen hafta tayyare fabrikalarına devlete yardım edilmesini emrettiği gibi 1939'a kadar bu fabrikaların mesallerini iki misline çıkarmaları yolunda tebliğ etmiştir.

Diğer taraftan Musolini, silahların tahdidî mevzuuna da, bugünlerde ilâka göstermeğe başlamıştır. Amerikadaki İtalyan sefiri Fulvio Suvig, reisicumhur Ruvette giderek, Amerikanın yeni bir silahsızlanma konferansına önyak olmasının zamanı geldiğini söylemek üzere talimat almıştır.

Filistin'in tahkiminde İtalyanlarda İkri sorulmalı mı?

Roma 17 (A.A.) — "Action Coloniale, gazetesi Filistin tahkiminden bahsederek diyor ki:

"Bu mühim meselede İtalya da noktalı nazarı bildirir. Hususile ki, bu toprak Milletler Cemiyetine mensup bütün devletlerin hukuku hükümlerini altındadır. Filistin tahkim edilmeğe İtalyanın askerî ve sevkulucy münakalatı menafine yakından temas eden meseleler ortaya çıkabilir."

Bu gazete, eski Napoli krallarına ait olup şimdi İtalya krallarına geçen hakları hatırlattıktan sonra Filistin sahalarının bütün Akdeniz devletlerini yakından ilâkadar ettiğini ve katolik İtalyanın da bu habda söyliyecek sözü bulunduğunu ehemmiyetle kaydetmektedir.

Mısırda nümayiş

Kahire 17 (A.A.) — "Mülli Mısır fırkası, denilen muhalefet fırkası, şübhedeki salt günü umumî bir nümayiş icrasına davet edilmiştir.

Bu nümayişte katıplar, Filistin meselesinden bahsedeklerdir.

Fetva çıkardılar

Şam 17 (hususî) — Yürülli kedar softa tarafından çıkarılan bir fetvaya göre, Filistin tahkimini projelerini kabul edenler "kâfir, sayılacaklardır.

canların tepelenmeleri bir saat idi.

Seyit Rızaya yardıma geliyorlarmış

Verilen malûmata göre, bu çete, çapuculuk için hududu geçen takımdan değildir. Bunlar, Pıran ve Palu taraflarında teşkilât yapmak, masum halkı aldatmak, cenupta bir asayişsizlik hâdisesi çıkarmak, Dersimli Seyit Rızaya yardım etmek ve gündüye kadar tepelenen arkadaşlarını intikamını almak niyetiyle elbirliği etmişlerdir. Çetenin fesat planı tamamen suya düşmüştür. Çete, daha yurdumuza girmeden, teşkilât içinde bulunan Muşlu Hilmi, Kör Cemil Şeyda tarafından vaktiyle şeyh Sait aleyhinde yazı yazdığı için öldürülmüştür.

Haber_1937_temmuz_18_4, s. 4

³⁸ Mîrqulya köyünden Şeyh Salih, Video Kayıt, 19.07.2000

³⁹ *Son Posta*, 18 Temmuz 1937, s. 3

⁴⁰ Amed Tigrîs & Bakî Kaymak, *Katibê Şêx Seidî Fehmîyê Bilal*, Weşanxaneyê Apec-Tryck, İst. 2019, r. 96, 97

ilerledikten sonra pirinç sulamak üzere açılan su arığına yetişirler, orada Serreş⁴¹ isimli arkadaşları guruptan ayrılır ve su yolunu izleyerek pirinç tarlasına ulaşır orada saklanır. Ondan sonrası Serreş'in hikayesi başlıbaşına bir trajedi, onu ayrı bir yazıda anlatmaya çalışacağım. Gurubun geri kalan üyeleri sıcak çatışmadan kaçınarak yaklaşık iki kilometre daha ilerleyerek su göletine ulaşırlar.

Askerler her taraftan ağır silahlarla onlara ateş açtığı halde, onlar kendini koruma derecesinde karşılık veriyordu. Geline yerde Cemilê Seyda da ağır bir şekilde yaralanıyor ve dönüp arkadaşlarına diyor ki: Benim yaram çok ağır, beni bırakın, beklemeyin ve yolunuza devam edin. Diğerleri ilerlemeye devam ederken Cemil orada buğday tarlasında saklanır. Arkadaşları yaklaşık üç kilometre daha ilerleyerek Dırık (Dikenli) köyünün yakınlarına yetişiyorlar. Orada her taraftan bölgeye intikal eden askerler etraflarını sardığı için ilerleyemiyorlar ve yanbaşlarında bulunan buğday tarlasına dalarak buğday içerisinde saklanmak ve korunmak istiyorlar. Alay komutanının emriyle kocaman buğday tarlası ateşe verildi. Ateş tuttuğu andan itibaren, kuru buğday tarlası b arut fıçısı gibi parlayarak çok kısa bir sürede her taraf ateş alevine dönüştü, bir tarafta tarlada saklanmış olanların elbiseleri tutuşurken diğer taraftan da askerler onları makinalı tüfeklerle tarıyordu. Olay yerinde ne kadar asker varsa silahını tarlaya çevirip onlara yağmur gibi kurşun yağdırıyordu. Orada 7-8 kişi tarla içerisinde yanarak öldürüldü. Guruptan kurtulan üç kişi Zengilo köyüne doğru ilerlerken, Elodîno ve Zengilo arasındaki tepede pusu kuran bir başçavuş ve askerleriyle karşılaşır, burada devam eden çatışmada Hürram adındaki başçavuş öldürüldü.”⁴²

Yoğun çatışmaların yaşandığı birinci gün bu şekilde geçer. Kürd savaşçılarından Şeyh Misbah, Selahhaddin, Savurlu Ali Bey nehrin önündeki çalılıklar içerisinde saklandıkları için çatışmada sağ kurtulmuşlardır. Sağ kalan üç arkadaş çatışma bölgesinden uzaklaşabilmek için, gece karanlık basınca Elodîno nehir yatağını izleyerek yukarı doğru hareket ederler ve Zengilo köyünün yakınlarına ulaşırlar. Orada dere yatağındaki çalılıklar içerisinde gizlenip dinlenerek gece karanlığının çökmesini bekliyorlar. Üç arkadaş bu hengâme içerisinde aynı zamanda ne yapabileceklerini de tartışıyorlar. “Şeyh Misbah arkadaşlarına diyor; buraları artık bizim mıntıkamıza giriyor, bizim köylerdir ve birçoğunu da tanıyorum, gidip onları göreyim ve bir yoluna bakalım belki buradan kurtulabiliriz. Şeyh Misbah bu amaçla yola çıkıyor ve gece karanlığında Heşter köyüne kadar gidiyor. Orada akrabası ve tanıdığı olan Abdulsamet isminde bir köylünün evine gidiyor, durumu olduğu gibi onlara da anlatıyor. Ev sahibi ona yemek verdikten sonra dönüp diyorlar, amca sen çok yorgunsun, dinlenmek için uyu, biz de yarın sabah işe gideceğiz ve kimse içeri girmesin diye kapıyı da üstüne kilitleyeceğiz, akşam döndüğümüzde ihtiyaçlarını temin ederiz ve sen de gece karanlık basınca istediğin yere gidersin.

Ev sahibi sabah evden çıktığı gibi direk Silvan jandarma karakoluna gider, Şeyh Misbah'ın hikayesini baştan sona kadar onlara anlatır. Jandarma komutanı yanına aldığı dört beş askerle doğrudan köye giderek evin etrafını sararlar. Ev sahibi Abdulsamet Şeyh Misbah'a seslenerek diyor: Misbah, sen kendi evini de bizim evimizi de yıktın, askerler çepeçevre köyün etrafını sarmış, eğer teslim olmazsan köyün tümünü yakacaklar. Misbah içerden seslenerek soruyor: Kaç asker vardır? Ev sahibi diyor: Toz toprak kadar çok miktarda asker vardır. Şeyh Misbah düşünüp taşınıyor ve kendi

Haber_1937_temmuz_18_-1

⁴¹ Serreş, Mardinli olup meşhur Kürd gazetecisi Dawud Baqustanî'nin babasıdır.

⁴² Mîrqulya köyünden Şeyh Salih, Video Kayıt, 19.07.2000

kendine karar veriyor diyor, köyü yakacaklarına beni yakalasinlar. Teslim olduktan sonra çevresine bakıyor ki bir başçavuş ve dört beş jandarma vardır. Dönüp ev sahibi Abdulsamet'e diyor: Ulan Abdulsamet! Ben dört beş jandarmaya teslim edilecek adam mıyım ki sen böyle yaptın. Şeyh Misbah da böyle yakalanarak Ambar çayı yakınında bulunan karakola götürülürken yolda öldürülür ve kafası kesilir. Zaten o dönemde kimi öldürdülerse kafasını da kesiyordular, diyordular: Atatürk emir vermiş, demiş kimi öldürürseniz kafasını kesin getirin."⁴³

Şeyh Misbah'ın da öldürülmesinden sonra, mevzubahis guruptan hadisenin başından beri teslim olan ve arkadaşlarını ihbar eden Balıkkesirli Yüzbaşı Ziya (ki bu dizi yazının akışında onun gerçek kimliğinden bahsedeceğiz), Savurlu Ali Bey, Selahaddin, Cemil Seyda ve Serreş kalıyor. Sonradan yaralı olarak yakalanan Serreş'ten burada bahsetmeyeceğim, onun hikayesi ancak ayrı bir yazıyla anlatılabilir. Cemil Seyda'nın da yaralı olarak bırakıldığı yere tekrar döneceğim. Seyithan oğlu Selahaddin ve Savurlu Ali Bey'in hikayesi ise, bu olaylar zincirinin en hazin halkasıdır.

Yukarıda Şeyh Misbah'ın yakın köylerden yiyecek ve destek aramak üzere arkadaşları Selahaddin ve Ali Bey'den ayrıldığını söylemişim. "O arkadaşlarından ayrıldıktan sonra, sözleştikleri gibi arkadaşları bir gün boyunca onu orada beklerler. Şeyh Misbah geri dönmeyince, Selahaddin ve Savurlu Ali Bey de tekrar hattın dibine geri dönme kararı alıyorlar. Gece karanlık olunca saklandıkları yerden çıkarak yola düşüyorlar ancak yol bilmedikleri için bir sağa bir sola sapıyorlar ve sabaha doğru güneş doğunca bir de bakıyorlar ki Diyarbakır'a yakın bir yere gelmişler.

Açlık ve yorgunluğun etkisiyle yakınlarında bulunan çobanın yanına gidiyorlar ve ondan yiyecek bir şeyler istiyorlar. Çoban onlara diyor, inanın ki bende yiyecek bir şey yoktur, nehrin hemen öte tarafında gördüğünüz köyün adı Qelecûk'dir, biriniz tüfekleri alsın ve diğerde de gitsin köyden yiyecek bir şeyler getirsin. Bunun üzerine Selahaddin Savurlu Ali Bey'e diyor, sen tüfekleri al nehrin önündeki bu çalılıklarda bekle, ben de gideyim köyden yiyecek bir şeyler getireyim. Selahaddin köye girdiği gibi, ilk evin önüne yaklaşıyor ve bakıyor bir yaşlı adam evin duvarının gölgesinde oturmuş. Selam verdikten sonra yaşlı adama diyor: Amca bir arkadaşımınla beraber yolcuyuz, yiyeceğimiz bitti, acıkmışız mümkünse biraz ekmek bize verin. Yaşlı amca aleyküm selam deyip gözaltından Selahaddin'in üstü başına bakıyor, gömleğindeki tüfek kayışı ve fişeklik izi dikkatini çekiyor. Dönüp Selahaddin'e diyor; yolcu molculuktan bahsediyorsun fakat gömleğindeki fişeklik izi neyin nesidir, doğru söyle kimsin, necisin? Bu durumu hesaba katmayan Selahaddin zor durumda kalıyor, yaşlı amcaya hikâyeyi anlatıyor ve hattın öte tarafına geçebilmek için ondan yardım talebinde bulunuyor.

Selahaddin kapısına gittiği evin sahibinin adı Hüseyin idi, köyde ona Husênê Xelef diyordular. Husênê Xelef, Yukarı Salat köyünden Emerê Koperî'nin damadı idi ve tesadüfen o gün de Barava Tepa köyünün bekçisi de Qalecûk'a ziyarete gelmiş. Hüseyin gizlice bekçiye haber gönderiyor ve diyor aranan mahkûmlardan bir burada, gelip onu yakalayın. Bekçi gelip mavzeri Selahaddin'in karnına dayatıyor ve hep birlikte üstüne çullanarak onu yakalıyorlar. Daha öce Selahaddin'in arkadaşına dair verdiği bilgi üzerine, iki-üç kişiyi nehrin önünde beklemekte olan Savurlu Ali'nin yanına göndererek yalandan yemek hazırlandığını, yemekten sonra karanlık basınca onları istedikleri yere gönderileceklerini ve Selahaddin'in onu beklediğini söyleyerek Ali Bey'i de eve davet ediyorlar. Böylece Savurlu Ali'yi de eve getirip ikisini beraber yakalıyorlar, birbirine bağlayıp önce Barav'a ve oradan da Bismil'e doğru giderken yolda ikisini de öldürüp, başlarını keserek karakola götürüyorlar. Gelecek yazıda cemil Seyda'nın öldürülmesi ve şehit Şeyh Abdurrahim'in na'sının tespit edilmesi ve kaldırılmasından bahsedeceğim.

⁴³ Mîrqulya köyünden Şeyh Salih, Video Kayıt, 19.07.2000

6. Şeyh Abdurrahim'in öldürüldüğü nasıl belli oldu?

Bir önceki yazıyı, Savurlu Ali Bey ve Seyithanoğlu Selahaddin'in hikayesiyle sonlandırmıştım. Cemil Seyda'nın da Mîrqulya köyünün yaklaşık 2-3 km yukarısında ağır olarak yaralandığı için arkadaşlarının onayıyla o mevkide guruptan ayrıldığını ve dere kenarında saklandığını söylemişim. Cemil Seyda yaralı olarak Perîşan köyüne yakın bir yerde, su göletinin yanbaşındaki yeşillikler ve çalılıklar arasında saklanmıştı.

Mîrqulya köyünden Şeyh Salih'in anlatımına göre; "Cemil Seyda, yaralı olarak o mevkide hayvanları otlatmaya gelen köy çobanıyla ilişki kurar, kendisine yardım etmesi için ikna eder, ondan yiyecek ve aynı zamanda yarasının iyileşmesine yarayacak bazı yerel ilaçlar getirmesini ister. Çoban da bunu kabul eder ve üç gün boyunca ona hem yiyecek hem de ilaç mahiyetinde istediği bir kısım maddeleri getirir. Üç gün sonra bazı köylüler bunun farkına varır ve gidip şikâyet ediyorlar; diyorlar ki çoban göle yakın bir yerdeki yaralı mahkûma yemek götürüyor. Bu şikâyet üzerine, üç gün sonra yine asker bölgeye operasyon için geldi. Cemil bulunduğu mevkide askerlerin geldiğini görünce, yaralı bir şekilde artık kafasında nasıl bir savunma şekli düşündüyse bulunduğu yerden çıkıp kuru buğday tarlası içerisine girerek çeperden yaklaşık eli metre içerde yere yatarak kendini korumak istiyordu. Bunu gören askeri komutan hiç tereddüt etmeden askerin buğday tarlasını ateşe vermesini emretti. Buğday tarlasını ateşe vermeye giden asker atından inip buğday tarlasını ateşe vereceği an, yaklaşık 50 metre ileride buğday içerisinde saklanmış olan Cemil ayağa kalkıp askeri bulunduğu noktada vurdu, hızlı bir şekilde koşarak silahı ile atını alıp çatışma ortamından uzaklaşmak için dötrnalla sürüp kuzeye doğru kaçtı. Etrafta mevzilenen askerler, sağdan soldan yağmur gibi kurşun yağdırmalarına rağmen yara almadan askerin mevzilendiği yerden çıkıp yukarı doğru uzaklaşıp gitti. Ancak 3-4 km ilerde yolun iki tarafındaki tepecikler üstünde iki makineli tüfikle mevzilenen diğer bir gurup askerden haberi yoktu. Cemil, pusu kuran makineli tüfeklerle donanmış askerlerin mevzisine girer girmez her iki taraftan da açılan ateş arasında kaldı ve o da orada öldürüldü. Oradan cenazesini Mîrqulya köyüne getirdiler ve onun da kafasını kesip alıp götürdüler.⁴⁴ Eskiden söylenegeldiği gibi, ağacın kurdu ağaçtan olmazsa ağaç çürümez. Özcesi o zamanki Cumhuriyet devletinin Kürd hareketine karşı izlediği yöntem; Kürdlerin içerisinde baş olabilecek her baş kesilmelidir şeklinde özetlenebilir.

Bu dizi yazının önceki bölümlerinde belirttiğim gibi, çatışmanın ilk gününde ve ilk anlarında Şeyh Abdurrahim öldürülmüştü ancak ne askeri ve sivil yetkililer ne de yöredeki köy halkı Şeyh Abdurrahim'in öldürüldüğünden haberi yoktu. Olay üzerinde yaklaşık bir hafta geçtikten sonra, köylüler Şeyh Abdurrahim'in cesediyle karşılaşılıyorlar. Mîrqulya köyünden Şeyh Mehmedcan'ın oğlu Salih ki kendisi bizzat askerlerle beraber cesedin üzerine gitmiş, kimlik tespiti ve gerekli işlemler yapıldığı zaman, birkaç köylüyle birlikte o da olay yerinde hazır bulunmuş. Şeyh Salih'in anlatımına göre: "Şeyh Abdurrahim'in cenazesini ilk görenler, Mîrqulya köyünden Eloyê Xemê ve Silêmanê Cewerê'dir. Silêmanê Cewerê, Eloyê Xemê'nin rençberi idi. Hadisenin üzerinden yaklaşık bir hafta geçtikten sonra, bütün asker bölgeyi terk etmişti ve yöre köylüleri de ekin biçme ayı olması itibarıyla artık kendi rutin işlerine dönmüştü. Eloyê Xemê de ekinlerini toplamak üzere tarlaya çalışmaya gitmiş, öğle vakti rençberi Silêman ona yemek götürürken yoldan yaklaşık 250 metre uzakta yerde yatan bir insan cüssesi gözüne çarpar. O da gelip durumu ağasına anlatır ve ikisi birlikte gidip bakarlar ki evet tanımadıkları bir insan cesedi. Elo, zaman geçirmeden hızlı bir şekilde köyün ileri gelenlerinden olan Şeyh Mehmedcan'ın yanına gider ve durumu ona anlatır.

⁴⁴ Şêx Salihê Mîrqulîya (1922-2006), qeydê videoyî, 19.07.2000

Mehmedcan dönüp oğlu Salih'e diyor; beraber gidin karakola haber verin ki yarın bize bir bahane aramasınlar ve köyümüze de bir zarar gelmesin.

Bir gurup köylü birlikte Salat karakoluna durumu bildirmeye gidiyorlar, bunların içerisinde Türkçe bilen tek kişi Şeyh Mehmedcan'ın oğlu Salih'tir. Salih köylülerle birlikte durumu karakola anlatır, onbaşı rütbesinde olan karakol komutanı da durumu telefonla Bismil ilçe karakoluna iletir. Bismil'deki askeri komutan onbaşıya diyor: Köylüleri de yanına al ve beraber gidin bakın, üzerinde ne varsa tespit edip yazın ve bize getirin. Salat karakolu onbaşısı yanına iki asker ve gelen köylüleri alarak beraber Mîrqulya köyüne ve oradan da cesedin bulunduğu yere gidiyorlar. Onlar yola çıkarken Şeyh Mehmedcan dönüp oğlu Salih'e diyor: Oğlum üstünde bir cüzdan falan çıkarsa dikkatlice bak, belki adını öğrenirsin.

Şeyh Salih'in anlatımında diyor: Askerlerle birlikte cesedin bulunduğu yere gittik, dikkatlice bakıyordum; sakalı yaklaşık iki parmak uzamış bir erkek cesedi, üzerinde ağır gabardin kumaştan bir şalvar, ayağında sarı bir potin ayakkabı, yanı başında içinde birkaç lokma ekmeğin olduğu bir çanta vardı, vücutta yalnızca elinde ve birde boynunun ön tarafından girip ensesinde çıkan bir kurşun yarası vardı. Temmuz ayı sıcaklığı nedeniyle yaraları biraz kurtlanmıştı. Askerler üzerindeki elbiseleri birer birer çıkartarak kayda geçiriyordu; üstündeki gömleği çıkarttığında altta bir yelek vardı ve yelek Erzurum işlemesine benziyordu, kırk döğmesi vardı ve üstünde de işlenmiş sarı çizgiler vardı. Parmağında ise altından kıymetli bir yüzük vardı, jandarma epeyce uğraşmasına rağmen bir türlü çıkaramadı ve sonra parmağını kesmek isterken yüzük kendiliğinden çıktı. Üstünde herhangi bir cüzdan çıkmadı fakat gümüşten yapılmış döner üç yüzeyle bir mühür çıktı ve mührün üzerinde "Palewî Şeyh Abdurrahim" yazısı vardı. Üstünde çıkan bütün eşyalar bir torbaya kondu ve alıp askerle beraber geri döndük. Babama dedim; üstünde herhangi bir nüfus cüzdanı çıkmadı fakat bir mühür çıktı ve üzerinde "Palewî Şeyh Abdurrahim" yazıyordu. Bunu söylediğimde babam birden ağlamaya başladı, onunla birlikte oturan cemaat üyeleri de üzüldü ve hayretteler içinde babama bakıyordular. Babam içlenip biraz rahat nefes aldıktan sonra, cemaatte oturanlar merakla dönüp ona sordular: Şeyhim hayrola, o adam kimdir, onu tanıyor musun? Babam cevaben dönüp o an cemaatte bulunanlara dedi: Siz onun kim olduğunu biliyor musunuz, O, Şeyh Said Efendi'nin kardeşi Şeyh Abdurrahim'dir. Şeyh Abdurrahim'in kimliği tespit olduktan sonra, askerler tekrar geri gelip kafasını kestiler ve bir torbaya koyup götürdüler.⁴⁵ Uğur Mumcu'nun yazdığına göre, "Şeyh Abdurrahim'in üzerinde Dersim'le ilgili belgeler de bulunmuştur."⁴⁶ Askerler köyü terk etikten sonra, Şeyh Mehmedcan köylüleri toplayıp cesedin bulunduğu yere gidiyorlar ve dini vecibelere uygu bir cenaze töreni yaparak onu bugünkü Bismil-Batman yoluna yakın bir yerde mezara gömüyorlar.

⁴⁵ Şêx Salihê Mîrqulîya (1922-2006), qeydê videoyî, 19.07.2000

⁴⁶ Uğur Mumcu, *Kürt-İslam Ayaklanması 1919-1925*, Tekin Yayınevi, 1991, Ankara, r. 203. (Diyarbakır Valisi Cihat Ökmen'in Avni Doğana yazdığı 25 Ekim 1943 gün ve 1197 sayılı yazı).

- 8 -

7. Dersim'e giden gurupta kimler vardı ve Yüzbaşı Ziya kim idi?

Bu hadiseyle ilgili en çok tartışılan ve merak edilen bazı sorular ise; mevzubahis gurubun esasen kaç kişiden oluştuğu, bunların açık kimlikleri ya da mahlas adlarının ne olduğu, kimlerin öldürüldüğü ve kimlerin sağ kurtulabildiğine dairdir. Gerek dönemin yazılı basınında ve gerekse de yerel kaynaklarda bu tür sorulara verilen cevaplar farklılık arz etmektedir. Türk basınında yayımlanan haberlere göre, grup içerisinde en fazla tanınan şahsiyetler Şeyh Said'in kardeşi Abdurrahim, Şeyh Fahri'nin kardeşi Şeyh Misbah, Cemil Seyda, Savurlu Hüseyin, Balıkkesirli Ziya ve diğer arkadaşları varmış...⁴⁷ Gazetelerin yazdığına göre; şiddetli bir çatışmadan sonra Abdurrahim, Misbah, Savurlu Hüseyin ve Cemil Seyda öldürülmüş, Ziya teslim olmuş ve diğer üç kişi de kaçmış. Öldürülenlerin üzerinde silahla birlikte nüfuz cüzdanları, yolculuk vesikaları ve bazı beyannameler bulunmuştur.⁴⁸

⁴⁷ *Son Posta*, 18 Temmuz 1937, s. 3

⁴⁸ *Haber*, 18 Temmuz 1937, s. 4

Yerel tanıklardan Mîrqulya köyünden Şeyh Salih'in anlatımına göre gurup, Şeyh Abdurrahim ve on iki arkadaşından ibaretti. Devamında da Yüzbaşı Ziya'nın söylediklerine dayandırarak gurupta yer alan bazı şahısların isimlerini şöyle sıralıyor: "Şeyh Abdurrahim Efendi, Bukarki şeylerinden Cemil Seyda, Seyithan'ın oğlu Selahaddin, Mardin Savur'dan Ali Bey, Şeyh Misbah ve Serreş."⁴⁹ Kürd kültüründe birçok olayda görüldüğü gibi, bu olayı da kılam şeklinde dile getirip kayda geçiren dengbêj Kanireşli (Karlıovalı) Sıdık'ın aktarımına göre, gurup toplam olarak on üç (13) kişiden ibaretmiş. Feyzi Bilgin'in aktarımına göre gurupta; Şeyh Abdurrahim, Silvanlı Şeyh Misbah, Liceli Cemil Seyda, Liceli Halid Şerif, Lice Têleti köyünden A. Samed, yine Lice'den Mehmedê Xeto, Muş'lu Seyidhanoglu Selahaddin ve Hilmi Bey, Savurlu yüzbaşı Hüseyin, Mardinli Yüzbaşı Ali Bey ve Yüzbaşı Mustafa, Mardin Bağustan köyünden Serreş, Palulu Hasan Ağa, Yüzbaşı Ziya, Hacı Tayip, Silêmanê Selîkê Barî ve adı tespit edilemeyen diğer bir kişi olmak üzere toplam 18 kişi varmış.⁵⁰ Mahmud Yeşil de, Feyzi Bilgin'in verdiği isim listesine pek yakın bir liste sunarak Şeyh Abdurrahim de dahil gurupta toplan 17 kişinin olduğunu yazar.⁵¹ Bamitnê Köyünden Mele Yusuf'un Ankara Elmadağı'nda dostlar cemaatinde tanıdığı ve o dönem olay nedeniyle görev almış ve daha sonra takavut olmuş bir yüzbaşının söylediklerinden hareketle, gurubun toplam on dört (14) kişiden oluştuğu, resmi söylemde "14'ler hadisesi" olarak adlandırıldığını aktarır. Yukarıda aktarılan bilgileri ve yerelde edindiğim diğer bilgileri de göz önünde bulundurarak naçizane düşünceme göre de gurupta toplam 13-14 kişi vardı.

1937 Bismil olayı tanıklarından Mîrqulya köyünden Şeyh Salih

O zamanın gazetelerinden birinin aktardığına göre; bunlardan dört kişi öldürülmüş ve üç kişi kaçmış. Aşağı Salat köyü bölgesindeki çatışmada Faruk isimli çavuş yaralanmış ve Zülküf isimli bir jandarma da öldürülmüş. Bu operasyonda görevlendirilmiş idari ve askeri personel ise; Diyarbakır Vali vekili Kazım Demirer, müfreze komutanı Binbaşı Hamdi, Merkez bölük komutanı Yüzbaşı Hulusi, Bismil Jandarma komutanı Yüzbaşı Salih, Sinan nahiye müdürü Hakkı Bey, Diyarbakır Merkez Karakol komutanı Faruk, Göçmen Nasuh, jandarma ve köy milisleri yer almıştır.⁵²

Bu guruptan sağ kurtulanlar; mahlas ismi Serreş olan Mardin Bağustan köyünden Mehmed Ali ve gazetelerde ismi Balıkkesirli kaçak Ziya olarak geçen Yüzbaşı Ziya'dır. Serreş, Güney Kürdistan'da gazeteci olan Davut Baxistanî'nin babasıdır. Yaralı yakalanan Serreş, Diyarbakır İçkale'deki hapisanede tutukluyken 1948'de bir yolunu bulup kaçtı ve Hat'ın öte tarafına geçti. Arkadaşlarını ihbar eden Yüzbaşı Ziya ise, gerçek adı Yıldırım Ziya Belnetepe olup devletin görevli ajanı olarak gurubun içerisinde yer almış.

Olayla ilgilenen Kürdlerin büyük çoğunluğu tarafından söylenene göre Yüzbaşı Ziya; kimilerine göre Dersimli, kimilerine göre Bitlisli ve kimilerine göre de Malatyalı bir Kürd olup komutanı olduğu karakolun on jandarmasını öldürmüş ve kaçıp Hat'ın öte tarafına geçerek orada Kürd siyasi kadrolarıyla tanışıp harekete katılmış. *Son Posta* gazetesinin yazdığına göre ise, Ziya aslen Balıkkesirli'dir.⁵³ Mevzubahis gurubun teşkilatlanması için ilk toplantı Şam'da olmuş. "Şam'da yapılan bu toplantıya katılanlardan biri de Ziya'dır ve Şeyh Abdurrahim Ziya'yı bu toplantıda tanımış. Ziya'yı Şam'dan Bahikê'ye gönderiyorlar ve orada bir müddet Mehmed Cemil Paşa'nın evinde kalıyor."⁵⁴ Daha orada iken bazı Kürd kadroları Ziya'nın pek tanınmadığını, şüpheli biri olduğunu söylemelerine rağmen, bu iddia üzerinde yeterince durulmaz, konuya dair ortak bir karar da alınmaz ve sonunda Ziya'da guruba dahil edilir. Söylendiğine göre yaklaşık otuz küsur kişiden oluşan gurup henüz Halep'te

⁴⁹ Şêx Salihê Mîrqulyan (1922-2006), qeydê videoyî, 19.07.2000

⁵⁰ Feyzi Bilgin (Abdurrahimoğlu), *Yakılan Şeyh*, Ekovizyon Yayıncılık, 2006, r. 264-265

⁵¹ Mehmûd Yeşil, *Desteyek ji Çîroka Jiyan Min*, Doz Yayınları, İstanbul, 2009, r. 56

⁵² *Tan*, 18 Temmuz 1937, s. 11

⁵³ *Son Posta*, 18 Temmuz 1937, s. 3

⁵⁴ *Tan*, 18 Temmuz 1937, s. 11

iken, Yüzbaşı Ziya'dan kaynaklı tartışmalar nedeniyle yarından fazlası ana guruptan ayrılıp başka bir istikamet izlerler. Gurubun lideri konumundaki Şeyh Abdurrahim, arkadaşlarının ikazını ve itirazını gereğince dikkate almadığı için, 17 Temmuz 1937'de Bismil Salat köyü civarlarında canlarıyla büyük bir bedel ödediler.

Dönemin siyasi iktidarının tek tip gazetelerinde yazılana göre; Yüzbaşı Ziya, aslen Balıkesirlidir. Mahkemesi nedeniyle amirleri onu trenle Diyarbakır'a doğru göndermişler ancak o Müslimi'ye istasyonunda inerek Hat'ın öte tarafına (Suriye'ye) kaçmış.⁵⁵ Dolayısıyla resmi söylem ve basında o "kaçak Ziya" olarak adlandırılır. Gerçek "ismi Yıldırım Ziya Belentepe'dir, 1319 (1903) yılında İzmit'te doğmuş ve babası Mehmet Tenziloğlu'dur."⁵⁶ Deşifre olup kimliğinin açığa çıkmaması amacıyla, olay nedeniyle kendisine bir buçuk yıllık ceza verilmiş ancak çıkartılan hususi bir kanunla cezası TBMM tarafından affedilmiş. Adliye Encümeni mazbatasında Yüzbaşı Yıldırım Ziya'nın cezasının affedilmesinin dair "Yüksek Reisliğe" gönd erilen teklifte:

"Yüzbaşı Yıldırım Ziya Belentepe tarafından takdim olunup Arzuhal encümenine havale edilen dilekçede yaptığı hizmetlere mukabil mahkûm bulunduğu ceza ile maznun (sanık) bulunduğu suçlarının affi istirahat olunmuş ve Millî Müdafaa vekâletinden Arzuhal encümenine gönderilen iki kita tezkerede ise mumaileyhin (adı geçenin) vatanî hizmetleri zikredilmiştir.

Arzuhal encümeni Millî Müdafaa vekâletinin cevabî tezkerelerine ve merbutatına (ekli ve bağlı şeyler) nazaran mumaileyhi Yüksek Meclisin affına mazhar olmağa lâyük görerek dahilî nizamnamenin 54ncü maddesi mucibince keyfiyeti bir mazbata ile Encümenimize inha etmiştir.

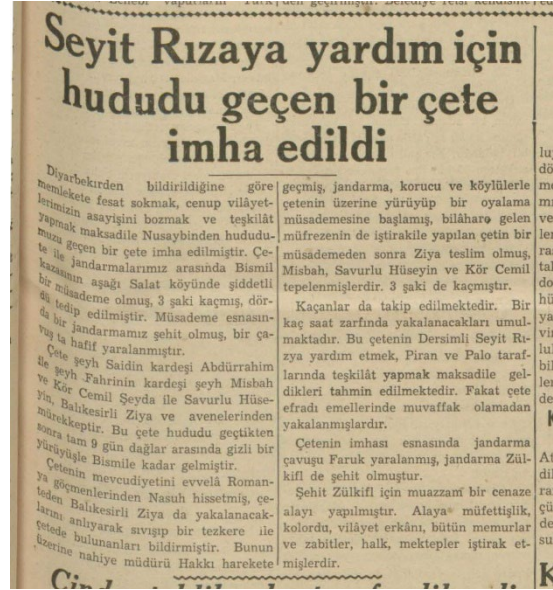
Adliye ve Millî Müdafaa vekillerinin huzurlarile yapılan tedkikat neticesinde Yıldırım Ziya Belentepe'nin Yedinci kolordu askerî mahkemesinin 130 esas ve 230 karar sayılı ve 20 ikinci kânun 1937 günlü karar ile bir sene altı ay ve 20 gün hapsine ve ordudan ihraç cezalarına mahkûm bulunduğu ve bu kararın katiyet kesbettiği (kazandığı) ve ölüme sebebiyet vermek ve yabancı memlekete kaçmak ve usulsüz şikâyetle bulunmak suçlarından dolayı da hakkında takibat yapılmakta olduğu anlaşılmıştır.

Keyfiyet müzakere edilerek Millî Müdafaa vekâletinin tezkerelerindeki mucib sebeplere ve Millî Müdafaa vekilinin şifahî izahatına binaen Arzuhal encümeninin mumaileyhin affa lâyük olduğu yolundaki kanaatine Encümenince de iştirak edilmiş ve bu babda bir kanun lâyihası tanzim olunmuştur.

Tanzim kılınan kanun lâyihası müstaceliyet teklif ile Umumî Heyetin tasvibine arz olunmak üzere Yüksek Reisliğe sunulur."⁵⁷

Affi tasvip edilen Yüzbaşı Yıldırım Ziya Belentepe'nin affına dair çıkartılan hususi kanunda şöyle yazar:

"Yüzbaşı Yıldırım Ziya Belentepe'nin mahkûm olduğu cezanın affi hakkında kanun lâyihası"

Son posta_1937_temmuz_18_(1), s. 3

⁵⁵ Son Telgraf, 18 Temmuz 1937, s. 2

⁵⁶ T. C. Resmî Gazete, Yüzbaşı Yıldırım Ziya Belentepe'nin mahkûm olduğu cezanın affi hakkında kanun, Kanun no: 3532 Kabul tarihi: 29/6/1938, s.10303

⁵⁷ T. B. M. M. Adliye Encümeni, Esas No. 5/69, Karar No. 67, 28-VI- 1938

Madde 1- İzmitli 319 doğumlu Mehmed Tenziloğlu Yüzbaşı Yıldırım Ziya Belentepe'nin mahkûm bulunduğu bir sene altı ay ve yirmi gün hapis ve ordudan ihraç cezası hukukî neticelere de şamil olmak üzere affedilmiştir."⁵⁸

Affedilmesine dair kanunun çıkartılmasıyla birlikte görevine iade edilmiş ve yaklaşık iki yıl daha çalıştıktan sonra, 9 Aralık 1940'ta takavut edilmiştir.

Sonuç olarak, dönemin Milli Savunma Bakanlığı'nın böyle bir şahsın affının gerekliliğine dair tezkeresi ve bizatihi bakanın kendisinin mevzubahis şahısla ilgili şifahi izahatı, ne derece önemli ve özel bir görev başardığının kanıtıdır. Buda bize şunu gösteriyor ki Yıldırım Ziya, baştan beri özel olarak görevlendirilip Suriye'ye yani Hat'ın öte tarafına geçmiş. Yeni başlayan Dersim Kürd ulusal hareketine dair Xoybûn partisinin tutumunu ve girişimlerini izlemek üzere Kürd milliyetçi kadrolarıyla ilişki kurmuş. Bir kısım Kürd kadrolarının itirazına rağmen, kurguladığı hikayeyle diğer bir kısmını kendine inandırarak içlerinde yer edinmiş ve sonuçta önemli bir gurup lider kadronun öldürülmesini sağlamıştır. Bu olay tarihimizde yaşanan trajik olaylar zincirine yeni bir halka olarak eklenmiştir.

Benzer durumların tekrerr etmemesi için, yakın tarihimizde yaşanmış bu ve benzeri olayların aydınlatılması oldukça önemlidir. Şüphesiz okumuş olduğunuz bu yazı olayla ilgili ilk ve tek yazı değildir, bu konuda yazılmış bazı şeyler vardır ama birçok yanlış ve boşluk içermektedir. Bu olayla ilgili dizi yazımın son ve sekizinci halkası olan bu makaleyle, yerel ve yazılı kaynaklara dayanarak bu katliamı biraz daha aydınlatmaya çalıştım.

⁵⁸ T. B. M. M. Zabıt Ceridesi, Cild 26, s. 189